

правопорядок та безпеку місцевих мешканців. Крім того, поліція виконує функції з попередження, документування та розкриття воєнних злочинів в тісній взаємодії з СБУ та прокуратурою. Співпраця Національної поліції України відбувається і з іншими суб'єктами національної безпеки, такими як Збройні Сили України, прикордонні служби, ДБР, НАБУ, САП, БЕБ.

З огляду на всі вищеописані напрями діяльності НПУ можна дійти висновку, що поліція є одним з ключових відомств, що бере участь в забезпеченні національної безпеки на всіх її рівнях і напрямках. Від ефективності виконання поліцейськими своїх повноважень залежать обороноздатність, правопорядок всередині країни, захищеність прав і свобод людини і громадянина. Національна поліція України співпрацює задля безпеки українців як на внутрішньому, так і на міжнародному рівнях з іншими правоохоронними та військовими органами, забезпечує стабільність, безпеку та захист прав і свобод громадян України.

1. Про Концепцію (основи державної політики) національної безпеки України : постанова Верховної Ради України від 16.01.1997 № 3/97-ВР. URL : https://ips.ligazakon.net/document/f970003?an=1&ed=2000_12_21#:~:text=%D0%

2. Конституція України від 28.06.1996. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.

3. Про національну безпеку України : Закон України від 21 червня 2018 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#doc_info.

4. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19/conv#Text>.

УДК 62+351.864

DOI: 10.31733/15-03-2024/1/38-40

Ксенія КУРКОВА

науковий співробітник
науково-дослідної лабораторії
з проблем досудового розслідування
Харківського національного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор

НАУКОВО-ТЕХНОЛОГІЧНИЙ РОЗВИТОК ЯК БЕЗПЕКОВИЙ ПРІОРИТЕТ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ

Якщо розглядати науково-технологічний розвиток як конвергенцію науки, техніки й технологій, стає очевидним, що одним із головних чинників, що призвели до виникнення такого оновленого феномена, як «науково-технологічна революція», на зміну попереднім науково-технічним революціям, були дві світові війни в першій половині ХХ ст., які показали, що від розвитку науки і технологій залежить не тільки загальний добробут суспільства, соціальний, економічний, культурний цивілізаційний розвиток, але й суспільний прогрес загалом. Ці дві війни змусили національні уряди усвідомити, що науково-технологічний розвиток є однією із фундаментальних основ забезпечення безпеки – національної, міжнародної, глобальної. Саме у другій половині ХХ ст. почали формуватися нові пріоритетні напрями державної політики та публічного адміністрування, засновані на розвитку науки, технологій та інновацій.

У 2016 р. К. Шваб, засновник і голова Всесвітнього економічного форуму, у статті «The Fourth Industrial Revolution. What It Means and How to Respond» [1] говорив про те, що «світ стоїть на порозі нової технологічної революції, яка суттєвою мірою змінить спосіб життя, працю й спілкування. За своїми масштабами, обсягом і складністю ця трансформація буде несхожа на все, що людство випробувало раніше». Він відзначав, що «темпи розвитку і поширення інновацій виявляються безпрецедентно швидкими. Але вражають не тільки темпи розвитку: зростання за рахунок масштабів також викликає здивування. У ході цієї революції новітні технології та універсальні інновації поширюються значно швидше й куди більш масштабно, ніж під час попередніх революцій, які, до речі, ще тривають у деяких країнах світу». Оцінюючи вплив нової революції, К. Шваб писав, що впровадження новітніх технологій пов'язане з невизначеністю і численними складнощами, що передбачає

відповідальність усіх учасників світового співтовариства – урядів, бізнесу, наукового світу й громадськості – за роботу в тісній взаємодії одне з одним, що є необхідним для кращого усвідомлення тенденцій, які формуються. При цьому він відзначає, що уряди виявилися в числі тих, на кому найбільшою мірою відобразиться вплив цієї невловимої й ефемерної сили – нової революції [1].

Власне на сьогодні одним із наймасштабніших поштовхів до «четвертої технологічної революції», «індустрії 4.0» стала російсько-українська війна. Події в Україні сколихнули весь технологічний сектор, від США до Європи. Світові ЗМІ та аналітики засвідчують, що у зв'язку із вторгненням росії в Україну сталася нова технологічна трансформація. Так, світові аналітики вже назвали цю війну «першою комерційною космічною війною» (The First Commercial Space War) [2], «першою війною штучного інтелекту» (The First AI War) [3], «першою повномасштабною війною безпілотників» (The First Full-Scale Drone War) [4]. Зокрема, за прогнозами Fortune Business Insights, лише світовий ринок військових безпілотників зросте з 13,3 млрд євро у 2023 р. до 33,4 млрд євро до 2030 р. [5].

Розвиток Web 2.0 та виникнення концепції Web 3.0 як сукупності штучного інтелекту, блокчейну, криптовалюти в аспекті пріоритету інформаційної безпеки та конфіденційності докорінно змінюють розуміння та вектори війни як війни уже не просто на полі бою, а «цифрової» війни, оскільки кіберпростір стає окремою військовою сферою поряд із сушею, водою, повітрям та космосом. Нині інформаційні технології являють собою впливовий фактор у ході військових та розвідувальних дій, захисту критичної інфраструктури, забезпечення громадської безпеки, протидії інформаційному впливу агресора на глобальному та національному рівнях. Водночас інформаційні технології використовуються для розслідування злочинів та забезпечення правосуддя, зокрема для збору та документування інформації з метою використання в національних та міжнародних судах щодо військових, екологічних злочинів, ідентифікації конкретних осіб, що вчинили такі злочини, в тому числі за допомогою інструментів штучного інтелекту Clearview AI, Palantir тощо. Науково-технологічний розвиток призвів і до виникнення нових «цифрових» санкцій на міжнародному рівні [6, с. 210]. Наведене свідчить про те, що науково-технологічна безпека є важливою складовою національної безпеки у XXI столітті, а також про її тісний взаємозв'язок із безпекою економічною, енергетичною, цифровою, кібербезпекою тощо.

Водночас науково-технологічний розвиток є результатом цілеспрямованого та довготривалого впровадження відповідної державної політики, розуміння посадовими особами держави ролі і значення науки і технологій як для соціально-економічного розвитку суспільства та забезпечення добробуту громадян, так і для забезпечення національної безпеки. Загальносвітове зростання витрат на наукові дослідження і розробки, збільшення кількості дослідників свідчать про те, що розвиток науки і технологій розглядається як один із головних безпекових пріоритетів національних політик. Для України, враховуючи суттєвий дефіцит бюджетних ресурсів, є вкрай необхідним прийняття рішення щодо визначення чітких пріоритетних напрямів науково-технологічного розвитку на основі застосування ефективного зарубіжного досвіду, що надало б можливість сконцентрувати фінансові ресурси та зосередити державну підтримку саме на тих напрямках, які є найбільш ефективними та стратегічно важливими для науково-технологічного розвитку [7, с. 334, 370].

Концептуальними основами формування науково-технологічних пріоритетів в Україні мають стати: 1) наукова соціально-економічна обґрунтованість національних науково-технологічних пріоритетів на основі даних прогнозно-аналітичних досліджень із врахуванням сильних сторін, наявних ресурсів науково-технологічного потенціалу, можливостей національного та глобального ринків, відповідність вимогам і потребам суспільства та держави, а також узгодженість із загальнонаціональними пріоритетами та сприяння їх реалізації; 2) забезпечення консультаційних процедур (механізмів) визначення пріоритетності напрямів з урахуванням обов'язкової спільної участі всіх ключових учасників науково-технологічного розвитку (державного, науково-освітнього, комерційного секторів і громадянського суспільства), що гарантуватиме врахування потреб та інтересів усіх зацікавлених суб'єктів; 3) чітка ієрархічна структура пріоритетів з конкретними для кожного рівня механізмами формування та реалізації науково-технічних та інноваційних пріоритетів, зокрема через конкурсне створення державних науково-технічних програм, що фінансуються з державного бюджету, та інноваційних програм, в яких бюджетне фінансування має поєднуватися із залученням коштів приватного сектора; 4) регулярний моніторинг та оцінка реалізації пріоритетів та ефективності використання коштів із комплексним застосуванням різних методів і підходів, зокрема підходів smart-спеціалізації; 5) чіткий розподіл обов'язків

між суб'єктами публічної адміністрації та відповідальність за виконання та реалізацію пріоритетів на кожному рівні ієрархії; 6) обов'язковість інформування Кабінетом Міністрів України про результати реалізації та фінансування пріоритетних напрямів і конкретних програм.

1. Schwab K. The Fourth Industrial Revolution: what it means, and how to respond. *World Economic Forum*. URL : <https://www.weforum.org/agenda/2016/01/the-fourth-industrial-revolution-what-it-means-and-how-to-respond/>.

2. The First Commercial Space War. *RUSI*. URL : <https://www.rusi.org/explore-our-research/publications/external-publications/first-commercial-space-war>.

3. Bergengruen V. How Tech Giants Turned Ukraine Into an AI War Lab. *TIME*. URL : <https://time.com/6691662/ai-ukraine-war-palantir/>.

4. Khurshudyan I., Ilyushina M., Khudov K. Russia and Ukraine are fighting the first full-scale drone war. *The Washington Post*. URL : <https://www.washingtonpost.com/world/2022/12/02/drones-russia-ukraine-air-war/>.

5. Askew J. Drones and robots: How the Ukraine war is driving technological innovation. *euronews.next*. URL : <https://www.euronews.com/next/2023/09/27/drones-and-robots-how-the-ukraine-war-is-driving-technological-innovation>.

6. Куркова К. Інформаційні технології в умовах воєнного стану в контексті оновлення парадигми публічного адміністрування у сфері забезпечення науково-технологічного розвитку в Україні. *Захист та дотримання прав громадян органами Національної поліції України в умовах воєнного стану : матеріали наук.-практ. конф.* (м. Вінниця, 7 груд. 2023 р.). Вінниця : ХНУВС, 2023. С. 209–210.

7. Куркова К. Адміністративно-правове забезпечення науково-технологічного розвитку в Україні: теоретико-правовий аспект : монографія. Київ : «Видавництво Людмила», 2020. 500 с.

УДК 351.9

DOI: 10.31733/15-03-2024/1/40-43

Наталія ЛИПОВСЬКА

професор кафедри
управління та адміністрування
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
доктор наук з державного управління,
професор

ДЕМОКРАТИЧНИЙ ЦИВІЛЬНИЙ КОНТРОЛЬ ЯК ЧИННИК ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Однією з найдавніших проблем людського управління є проблема підпорядкування військових політичній владі, іншими словами, у який спосіб суспільство повинно контролювати тих, хто має найвищу владу примусу чи фізичної сили. Сунь-цзи і Карл фон Клаузевіц давно стверджували, що військові організації – це передусім слуги держави [1].

Цивільний контроль над військовими є домінуючою концепцією в наш час, і існує багато визначень цивільного контролю. Дуже лаконічне визначення С. Гантінгтона звучить так: «належне підпорядкування компетентних, професійних військових цілям політики, визначеним цивільною владою» [2]. У повному розумінні цивільний контроль означає, що всі рішення щодо оборони країни – організації, розгортання і застосування збройних сил, визначення військових пріоритетів і вимог та розподілу необхідних ресурсів – приймаються цивільним керівництвом. Збройні сили повинні служити суспільствам, які вони захищають, а військова політика і можливості – відповідати політичним цілям і економічним ресурсам. Цивільний контроль є суттєвим елементом ефективної системи демократичного контролю.

Цивільний контроль характеризується приматом політики, а також забезпеченням військового професіоналізму. Надзвичайно важливо знайти баланс між цими двома елементами. Кілька теорій, що оцінюють цей баланс, описані нижче.

Для С. Гантінгтона цей баланс є ключовою проблемою цивільно-військових відносин, через яку визначається ступінь професіоналізму. Його монументальна праця «Солдат і держава» справила великий і тривалий вплив. У цій роботі Гантінгтон обґрунтовує політично нейтральну, професійну армію, ізольовану від політики. Він стверджує, що про національну безпеку найкраще дбати в умовах «об'єктивного цивільного контролю». На думку